

לבנייה, לפיתוח ולשימור). יש בהם ביטוי להכרה שמשאב הקרקע הולך ואוזל ושנדרש שינוי דרמטי במדיניות התכנון, מ"נלבישך שלמת בטון ומלט" לתכנון מושכל, המאזן בין חיזוק היישובים הקיימים לבין השמירה על השטחים הפתוחים.

חקיקת בזק של חוק בעל השלכות מרחיקות לכת, שיעצב את דמותה של הארץ לעשרות השנים הבאות, ושמהווה המשך ישיר להפרטת הקרקעות, יהיה בכייה לדורות ויביא לביטול של הישגים סביבתיים רבים, שהושגו בעמל רב בעשרות השנים האחרונות.

כדי להגן על ערכי הטבע, הנוף והמורשת שמדינת ישראל התברכה בהם, יש לעגן את השמירה עליהם באופן מחייב בין מטרות החוק; צריך להבטיח כי מערכת התכנון תהיה מקצועית ואיתנה; חשוב ליצור מבנה היררכי בעל ראייה רחבה אשר יכוון את עיקר הפיתוח לשטחים המיועדים לכך ולא לשטחים הפתוחים. לצערנו, דבר מכל אלה אינו מצוי בחוק החדש.

מיני ציפורים, 18 מיני זוחלים ומין אחד של דו-חיים, כולם בעלי חיים המוגנים לפי חוק הגנת חייית-הבר^[1]. כמה ממינים אלה, כמו למשל נמנמן העצים והלטאה הירוקה, הם מינים בסכנת הכחדה.

חיות מחמד החיות בטבע מעבירות מחלות שונות, שהחמורה מביניהן היא מחלת הכלבת. מדובר במחלה חשוכת מרפא, הגורמת למוות למי שלא מטופל תוך מספר ימים לאחר מגע עם המעביר אותה. שכנותיה של מדינת ישראל הן מקור מתמשך לכלבת, המועברת על-ידי כלבים, כמו גם על-ידי בעלי חיים אחרים. כלבים וחתולים משוטטים באים במגע עם חיות נגועות, נדבקים מהן ומפיצים את המחלה לאדם ולחיות בית. נזקי הכלבת לחיות הבר ניכרים: התפרצות כלבת לפני כ־20 שנה גרמה לפחיתת רבה באוכלוסיות בעלי חיים שונים, ובכללם שועל הצוקים, מין הנמצא בסכנת הכחדה.

דילול אוכלוסיות חיות המחמד המשוטטות באזורי בר חיונית לשמירת הטבע ולבריאות האדם. יש לזכור, שאין גורם טבעי (טורף) שידלל את אוכלוסיות חיות המחמד שהתפראו. עד לפני שנים אחדות נעשה דילול זה על-ידי המתת חיות מחמד משוטטות, ומספרן בשטחים טבעיים נשמר נמוך. כתוצאה מלחץ של אגודות חובבי חיות מחמד שונה המצב לגבי חתולים, ובית המשפט העליון אסר את המתתם. המתת כלבים ששוטטו באזורי בר נמשכה לפי התקנות למלחמה בכלבת, אך כעת אוסר השר להגנת הסביבה על ביצוע פעולה זו. איסורים אלה הביאו להתרבות גדולה של חתולים בשטחים טבעיים, ויש לצפות שכך יקרה תוך זמן קצר גם לגבי כלבים.

חובבי חיות המחמד טוענים, שסירוס חתולים הוא הפתרון להתרבותם. דא עקא, הדבר אינו פשוט כלל, ובמאמר המתפרסם

תכנוני ולפגיעה סביבתית בלתי הפיכה שתישאר עמנו לדורי דורות.

במדינה, שעומדת להיות הצפופה ביותר בעולם המערבי, היכולת לשמור על שטחים פתוחים גדולים ורציפים, המייצגים את המגוון הרב של בתי הגידול, היא קריטית. הדבר יכול להיעשות רק על-ידי תכנון המבוסס על ראייה רחבה ולאומית שהאינטרס הציבורי בראש מעייניה.

הבנה זו, שמוקד קבלת ההחלטות המשמעותי ביותר לשמירת השטחים הפתוחים בארץ הנו מערכת התכנון, הלחלה לארגוני הסביבה במהלך שנות ה־1990. היא אף הובילה את אגף שימור סביבה וטבע בחברה להגנת הטבע לשים את עיקר יתרו בהשפעה על מוסדות התכנון, תוך התמקדות ברמה המחוזית והארצית. ההשפעה על מוסדות התכנון ניכרת במסמך המדיניות לישראל 2020 ובתמ"א 35 (תכנית המתאר הארצית המשולבת

תנו לחיות-הבר לחיות

יורם יום טוב

המחלקה לזואולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב
yomtov@post.tau.ac.il

בשנים האחרונות התפתח בארץ מאבק בין חובבי כלבים וחתולים (להלן חיות-מחמד) לבין הדואגים לשמירת הטבע. חיות-המחמד ומרבית מיני חיות-הבר מוגנים בחוקים שונים, אך התרבות יתר של חיות-מחמד בטבע, והעובדה שיצר הצייד של חתולים וכלבים לא נפגע מביותם, גורמים לפגיעה קשה בחיות-הבר. תופעה זו אינה מוגבלת לישראל. חתולים וכלבים ידועים בכל העולם כמזיקים קשים לחיות-בר. להלן כמה דוגמאות מהארץ: מחקר שנעשה בחולות אשדוד-ניצנים העלה, שכלבים משוטטים מתאגדים לחבורות, צדים צבאים ומפחיתים את הצלחת הרבייה של הצבאים בצורה משמעותית ביותר^[2]; כלבים שבעליהם שחררו אותם טרפו איילי כרמל וצבאים ברמת הנדיב; כלבים משוטטים ברמת הגולן תועדו כשהם טורפים צבאים, ולהקות כלבים מהיישוב הילה טרפו בתוך שבועיים ארבע נקבות יחמורים (מין אייל שהוא מהנדיירים בעולם וישראל היא המובילה בהצלתו), ששחררו לנחל כיב כחלק ממאמץ להשיב מין זה לטבע בישראל. תועדו גם מקרים של טריפת יעלים על-ידי כלבים בשדה בוקר ובעין גדי. נזקי החתולים אינם פחותים מאלה של הכלבים: מחקר שנעשה באוניברסיטת תל-אביב העלה, שחתולים משוטטים טרפו 10 מיני יונקים, 26

באוכלוסיותיהם מלבד ירי.

הצעות אלה מעוררות התנגדות גורפת מצד חובבי חיות המחמד. התגובות להצעות המדענים הן רגשיות ובדרך כלל אינן מתייחסות באופן הגיוני למוצע, מה שמקשה מאוד על הגעה לדרישה פורה. אגודות חיות המחמד פועלות להשתקה של מי שמתנגד לדעתן.

מתן חיסיון גורף לכלבים ולחתולים המשוטטים בשמורות טבע (ובכלל מחוץ לבתי מגדליהם) מביא לכך שהם טורפים חיות בר המוגנות בחוק. הגיע הזמן להפסיק לנהוג בתקינות פוליטית ולהקטין את אוכלוסיות חיות המחמד המתרבות בטבע.

מקורות

- [1] Brickner-Braun I, Geffen E, and Yom-Tov Y. 2008. The domestic cats as a predator of Israeli wildlife. *Isr J Ecol Evol* 53: 129-42.
- [2] Manor R and Saltz D. 2004. The impact of free-roaming dogs on gazelle kid/female ratio in a fragmented area. *Biol Conser* 119: 231-36.
- [3] Natoli E, Maragliano L, Cariola G, Faini A, Bonanni R, Cafazzo S, and Fantini C. 2006. Management of feral domestic cats in the urban environment of Rome (Italy). *Preven Vet Med* 77:180-85.

בגיליון זה מסבירה ענבל בריקנר בראון מדוע. מסקנת חוקרים שחקרו את הנושא ברומא הייתה, שלא מניעת כניסה של חתולים לאוכלוסייה המסורסת "כל המאמצים להקטנת האוכלוסייה (באמצעות סירוס) הם בזבז של כסף, זמן ואנרגיה"^[3]. למרות זאת, השרים להגנת הסביבה ולחקלאות הקציבו מיליוני שקלים לסירוס חתולי-רחוב, הקצבה שהיא בזבז גמור של כספי ציבור. לגבי כלבים אין לחובבים אלה שום הצעה מעשית. באיטליה נאסרה המתת כלבים, והתוצאה הייתה ריבוי עצום במספר הכלבים המשוטטים. כלבים שנאספו למכלאות והוחזקו שם על חשבון המדינה הפכו למקור הכנסה קל למאפיה, שהשתלטה על ענף זה, בדומה לנעשה בארץ לגבי איסוף בקבוקים למחזור.

מדענים העוסקים בנושא מציעים דרכים אחרות לטיפול בריבוי החתולים והכלבים המשוטטים. לגבי חתולים הם מציעים לטפל בסיבות לריבויים, ובראש ובראשונה בעודף המזון שמציע להם האדם. יש צורך בחינוך ובאכיפה למניעת השלכת אשפה ברשות הרבים, ובהחלפת פחי אשפה, הניתנים לפתיחה על-ידי בעלי חיים, בפחים עמידים לכך. יש לחייב את מאכילי החתולים בתשלום אגרה לרשות המקומית, שתשמש לצורך חיסון חתולים. כל עוד אוכלוסיות החתולים הולכות וגדלות אין מנוס מלהתקין תקנות שתאפשרנה לסלק חתולים מכל שטח טבעי. לגבי כלבים משוטטים באזורי בר, נראה שאין פתרון מעשי לגידול

כלב משוטט טורף נקבת צבי בבקעת הירדן | צילום: דורון ניסים